

FONDURILE EUROPENE – OPORTUNITĂȚI DE DEZVOLTARE ALE MUZEULUI JUDEȚEAN SATU MARE

Adela DOBRESCU

Abstract: *Cultural heritage has become lately, part of the social, political and scientific discourse, changing the way we approach it; from a more direct vision to a more large vision. The emphasis is now on the communities and their heritage, their power to preserve their own traditions. This vision characterizes the European Union official documents that were adopted on the cultural heritage theme. The Satu Mare County Museum implemented, in the last decade, a large number of European founded projects. The paper will underline two of them. This two projects are important in terms of anthropological research, preservation and restoration of cultural heritage, but also of the events that were organized: exhibitions, workshops, conferences, symposiums.*

The museum accessed new European founding that will allow it to carry on the development process, that has started more than 13 years ago.

Keywords: *European founding, museum collections, research, cultural heritage, preservation*

Patrimoniul cultural a devenit, în ultimul timp, parte a discursului social, politic și științific schimbând modul de abordare a acestuia de la o viziune mai concentrată, directă (patrimoniul ca arte fact) la o viziune cu valențe temporale și spațiale legate strâns de comunitățile locale. Această viziune caracterizează și Uniunea Europeană prin toate documentele oficiale adoptate cu privire la patrimoniul cultural. Comunitățile locale sunt chemate să participe, să ia atitudine cu privire la propria moștenire culturală. În acest context complex, patrimoniul cultural primește noi valențe, el având un puternic rol în dezvoltarea economică, în atragerea turiștilor și nu în ultimul rând în întărirea legăturilor (între comunități), în cadrul Uniunii Europene¹. Această viziune nouă a culminat cu declararea anului 2018 ca fiind Anul European al Patrimoniului Cultural, fapt care a subliniat, încă o dată, importanța acestuia în cadrul dezvoltării comunităților locale și implicit în cadrul, mai larg, al UE.

Totuși, anul 2018 nu este singular în eforturile depuse de Comisia Europeană de susținere a culturii și de promovare a patrimoniului cultural. Patrimoniul cultural a fost tot timpul în atenția UE fiind luat în considerare în cadrul numeroaselor programe de finanțare, ceea ce a permis statelor membre să acționeze pe paliere precum: conservarea și revigorarea patrimoniului cultural national și local, păstrarea tradițiilor și meștesugurilor tradiționale, toate având un rol activ în creșterea turismului cultural. Aceste programe și fonduri au reușit să stea la baza unor transformări pozitive ale patrimoniului cultural, transformări care au dus la: creșterea și dezvoltarea mediului rural și urban, în unele cazuri în egală măsură, la creșterea calității vieții în diferite comunități, în special cele izolate, la promovarea turismului cultural.

¹ [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/621876/EPRS_BRI\(2018\)621876_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/621876/EPRS_BRI(2018)621876_EN.pdf).

Muzeul Județean Satu Mare este o instituție care a reușit în ultimii 13 ani să implementeze un număr mare de proiecte finanțate din fonduri europene. Fiecare dintre aceste proiecte a contribuit la creșterea calitativă și cantitativă a patrimoniului cultural pe care muzeul îl gestionează. Fie că vorbim de fonduri PHARE sau fonduri structurale, proiectele cu finanțare europeană au avut o contribuție majoră la conturarea muzeului județean ca o instituție culturală importantă nu numai în județ, ci și la nivel național și internațional. Proiecte precum: Cult-tour – Realizarea, extinderea și reabilitarea obiectivelor muzeale din județele Satu Mare și Szabolcs-Szatmár-Bereg în contextul turismului cultural transfrontalier, Studiu de cercetare și conservare a patrimoniului cultural transfrontalier, Patrimonium, Patrimonium 2, Castellum, Moștenirea culturală ca factor de legătură transfrontalieră, Patrimoniul cultural ca potențial științific și educațional în context transfrontalier, Moștenirea culturală transfrontalieră în serviciul identității locale, Cercetarea și valorificarea transfrontalieră a moștenirii culturale comune din județele Satu Mare și Transcarpatia, Cooperare instituțională interactivă - Istorie, tradiții și cultură fără frontiere sunt doar câteva din proiectele cu finanțare din fonduri europene. Ele au avut ca obiective majore: cercetări pluridisciplinare arhivistice și de teren, realizarea de măsurători geomagnetice și GPS în vederea delimitării și prospectării non-invasive a siturilor arheologice, executarea de relevé arhitecturale la edificii de cult medieval, realizarea de fotografii aeriene la obiectivele arheologice și istorice, crearea unor baze de date arhivistice: foto, audio, video, realizare de filme documentare, realizare de expoziții, conferințe, workshop-uri, reconstituirea casei muzeu de la Tășnad, amenajarea unei expoziții locale la Turț, organizarea unei tabere de creație pentru copii și tineri din mediu social defavorizat, montarea de plăcuțe informaționale pe monumentele de arhitectură religioasă și populară, târgul meșterilor și creatorilor contemporani, cu participare internațională: România, Ucraina, Ungaria, Slovacia, parada costumelor tradiționale și contemporane, cataloage de colecții și un număr impresionant de publicații științifice și de promovare a patrimoniului cultural la nivel local, național și internațional.

Toate aceste proiecte au urmat îndeaproape liniile trasate de Comisia Europeană în legătură cu conservarea și dezvoltarea patrimoniului cultural, în special la nivel de comunități locale și regionale. Documentele europene subliniază importanța și impactul acestora asupra patrimoniului cultural. Cercetarea comunităților, în special a celor de graniță, a fost o temă majoră a celor mai multe din proiectele implementate de Muzeul Județean Satu Mare.

În această prezentare ne vom opri la două astfel de proiecte: *Satul în zona Satu Mare – Szabolcs – Szatmár – Bereg – trecut prezent și viitor comun*, finanțat prin Programul CBC HURO, desfășurat în perioada: 01.09.2009 – 30.09.2010 și *Reușim prin COOLtură – Valori europene și viitor comun*, finanțat prin Programul ENPI HUSKROUA, desfășurat în perioada 27.07.2013 – 25.09.2015.

Ambele proiecte au avut ca obiectiv major cercetarea antropologică a zonei de graniță, a comunităților din această perimetru. Temele de cercetare au încercat să surprindă esența acestor comunități, istorie, meșteșuguri și tradiții care au concurat la conservarea acestor de-a lungul timpului.

Satul în zona Satu Mare – Szabolcs – Szatmár – Bereg – trecut prezent și viitor comun a fost implementat în parteneriat cu Direcția Muzeelor din Județul Szabolcs-Szatmár-Bereg, Muzeul din Mateszalka și a avut o finanțare de 108.994 euro. Proiectul a fost unul „în oglindă” și a adus în prim plan comunități mixte așezate pe granița româno-maghiară. Localitățile din județul Satu Mare care au făcut obiectul cercetării au fost: Viile Satu Mare, Soconzel, Bogdand, Petrești, Cămărzana, iar cele din județul Szabolcs-Szatmár-Bereg au fost: Vállaj, Nyircsaholy, Szamosszeg, Nagyecsed. Bugetul proiectului a cuprins o sumă importantă destinată cercetărilor antropologice. Din acest punct de vedere, finanțările europene au salvat un patrimoniu cultural

divers și bogat, care în alte condiții s-ar fi pierdut. De cele mai multe ori finanțările naționale sau locale nu acoperă necesarul unei astfel de cercetări, care implică un număr mare de specialiști și logistică (aparatură de înregistrare, aparate de fotografiat, spații de stocare, etc.). Mai mult, o cercetare internațională e cu atât mai greu de realizat. Fondurile europene au creat, în cazul acestui proiect, oportunități pentru crearea de parteneriate naționale și internaționale, pentru organizarea unor campanii complexe de cercetare de teren, pentru crearea unor baze de date importante. Nu e greu de înțeles că obiectivul principal a fost cercetarea de teren a comunităților mai sus enumerate, dar și organizarea de conferințe și workshop-uri pentru specialiștii în domeniu sau expoziții care să valorifice munca echipei de implementare. Cercetarea majoră a fost pe antropologie culinară, similitudinile între comunitățile de graniță, pe această temă, fiind cunoscute. Rezultatul acestei cercetări a fost publicarea unei cărți: „*Bucătăria bunicii*”, care surprinde bucătăria din zona de graniță într-un mod inedit. Rețetele subliniază viața în mediul rural, așa cum se desfășura ea de-a lungul anului, conform anotimpurilor, a calendarului agrar, a marilor sărbători creștine (Crăciunul și Paștile), dar și a riturilor de trecere (nuntă, botez, înmormântare). Cartea este o oglindă a acestor comunități de graniță, atât de asemănătoare, și atât de diferite, în același timp. Satul, de-o parte și alta a graniței, este spațiul care a reușit, în cea mai mare măsură, să conserve tradiții, meșteșuguri, rețete, iar proiectul implementat a reușit să sublinieze acest lucru. Tot în timpul implementării proiectului s-a desfășurat și o tabără de fotografie. Specialiștii au surprins în imagini viața de zi cu zi a comunităților cercetate. Toate aceste imagini sunt mărturii ale diversității dar și a vecinătății. Povestea acestor comunități a fost surprinsă într-un album și o expoziție de fotografie, sugestiv intitulată „*Povești din Sătmar*”. Specialiștii în antropologie, care au participat la implementarea proiectului, au avut șansa de a publica concluziile lor într-o revistă de civilizație și cultură: „*Samcult*”. Articolele lor, pe teme diferite, aduc în prim plan aspecte de civilizație subliniind diferențele, dar mai ales similitudinile satului în zona de graniță.

Fără îndoială, unul din rezultatele cele mai spectaculoase ale proiectului a fost filmul antropologic „*Placă de poftiți la pâine*”. Povestea pâinii, aliment atât de important în aceste comunități, a fost transpusă într-un film de scurt metraj, în care membrii comunităților cercetate au pus în practică o activitate atât de importantă în mediul rural, de-a lungul secolelor: coptul pâinii.

Proiectul *Satul în zona Satu Mare – Szabolcs – Szatmár – Bereg – trecut prezent și viitor comun* a reușit, alături de celelalte proiecte cu finanțare europeană, să salveze și să promoveze patrimoniul cultural al zonei de graniță, zonă cu un mare potențial de dezvoltare economică. Parteneriatele create de-a lungul implementării proiectului au dus la organizarea unor evenimente: expoziții, colocvii, care au întărit legăturile nu numai între specialiștii din muzee dar și între comunitățile cercetate. Pe termen lung, proiectul a generat noi parteneriate, noi teme de cercetare și a creat o platformă solidă în conservarea și promovarea satului din zona de graniță.

Un alt proiect important a fost „*Reușim prin cultură – Valori europene și viitor comun*”. Partenerii: Muzeul Județean Satu Mare și Muzeul Arhitecturii și Civilizației Populare din Transcarpatia, Ujgorod au implementat un proiect complex, condus pe mai multe paliere:

- identificarea și promovarea patrimoniului cultural din zona de graniță Româno-Ucrainiană;
- identificarea, cercetarea și promovarea patrimoniului arheologic din zona de graniță;
- cercetarea și conservarea colecțiilor aparținând celor două muzee partenere;
- restaurarea casei românești din Muzeul din Ujgorod.

Culesul cartofilor la Bogdand

Filmăm la Viile Satu Mare

Iubitorul de animale - Soconzel

La fân - Cămărzana

Proiectul în valoare de 308.655 Euro s-a desfășurat în perioada 27.07.2013 – 25.09.2015. Zona de graniță româno-ucraineană este o zonă cu un bogat și bine cunoscut trecut istoric. Dezvoltarea comună, de-a lungul istoriei, a asigurat, în timp, o cooperare culturală, socială, economică sustenabilă. Zona de graniță româno-ucraineană nu a fost cercetată îndeajuns, astfel, informații importante s-au pierdut. Obiectivul proiectului a fost acela de a crea legături puternice și de durată care să asigure o cercetare complexă a zonei și care, în același timp, să ofere platforme viabile de dezvoltare a relațiilor culturale, social-administrative și de ce nu și economice.

Proiectul a avut ca rezultat un număr mare de publicații: Maria Lobonț Pușcaș: *Catalog de ceramic*, Liuba Horvat: *Catalog de icoane*, Gheorghina Olariu: *Aplicații ale metodei de analiza XRF la studiul depozitului de bronzuri Domănești*, Adela Dobrescu: *De la fir la costum*, Liuba Horvat: *Relații româno-ucrainene*, Maria Lobonț Pușcaș: *Locuință, locuire și mentalitate în zona de graniță (nord-vestul Transilvaniei)*, Vyacheslav Kotigorosko: *Centrul sacral al Tisei Superioare în epoca La Tèneului târziu*, Crsitian Virag: *Situl neolitic Halmeu-Vamă*, Cristian Virag (editor): *Fenomene neolitice în Bazinul Tisei Superioare*, Robert Gindele (editor): *Arheologie în context regional și european. Studii în onoarea lui János Némethi la aniversarea a 75 de ani*, Anuarul Muzeului Județean Satu Mare Studii și Comunicări Satu Mare. Seria arheologie XXX/1, Liviu Marta- Robert Gindele: *Tezaur dacice din Transcarpatia*, Robert Gindele- Liviu Marta-Cristian Virag: *Tezaur arheologic din județul Satu Mare*, Robert Gindele: *Cercetări arheologice în județul Satu Mare. I Situri arheologice din epoca romană*, Cristian Virag: *Cercetări arheologice în județul Satu Mare. II Situri neolitice*, Liviu Marta-Zsolt Molnar-Tobias Kienlin: *Cercetări arheologice în județul Satu Mare. III Situri arheologice din epoca bronzului*. Toate aceste publicații au salvat informații importante despre patrimonial cultural comun celor doi partenerii, dar și celor două țări.

În afara publicațiilor, proiectul a avut ca activitate și organizarea de evenimente: un workshop pe tema conservării și salvării patrimoniului, un eveniment în aer liber pe tema artei țesutului, o conferință de arheologie, o expoziție de postere „Patrimoniu restaurat, patrimoniu salvat”, o expoziție de fotografii „De la fir la costum” și un simpozion de final de proiect, unde au fost prezentate toate rezultatele acestuia. Evenimentele au atras un număr mare de participanți care au făcut cunoștință cu un patrimoniu cultural bogat și important pentru comunitățile din zona de graniță.

Langaláu de Szamoszeg, Ungaria

Pâini la asogat - brutăria Petrești

Sfințitul păștilor la Nyircsaholy

Válah, Ungaria

Zi de târg la Nagzecsed, Ungaria

Activitățile de conservare și restaurarea a patrimoniului celor doi parteneri au fost, fără îndoială, unele de mare amploare. Laboratorul de Restaurare Conservare a Muzeului Județean Satu Mare a fost dotat cu un scanner XRF care permite investigații de finețe a obiectelor de patrimoniu, investigații care permit o abordare mai complexă și completă a acestor piese. Restaurarea casei românești din cadrul Muzeului Arhitecturii și Civilizației Populare din Transcarpatia a fost, de asemenea, o investiție importantă din mai multe puncte de vedere: a fost salvat un obiectiv de patrimoniu important pentru ambii parteneri, s-au făcut cercetări importante în ceea ce privește patrimoniul românesc de dincolo de graniță, s-a format o echipă interdisciplinară și internațională care a muncit după un program comun la salvarea obiectelor de patrimoniu din casa românească.

În cadrul proiectului a fost realizat un film documentar „De la fir la costum”, care surprinde aspecte ale costumului tradițional în zona de graniță. Comunitățile cercetate au colaborat la acest film aducând în prim plan tehnici de creație originale, de la țesutul pânzei până la cele mai elaborate tehnici

Bunici și nepoate - Soconzel

Grupul Miculeanca - Micula

La războiul de țesut-Ciorna Tisa, Ucraina

Gizela la furca de tors - Ujgord, Ucraina

Nepoata și bunicile - Veleatino, Ucraina

Prietenie - Bogdand

de decorare.

Cele două proiecte cu finanțare europeană au avut un impact major asupra dezvoltării Muzeului Județean Satu Mare. Ele au oferit oportunitatea unor cercetări antropologice de mare anvergură (indiferent de temă). Cercetarea colecțiilor de muzeu, publicarea unor cataloage de colecții, organizarea de expoziții cu obiecte din colecții este un mare câștig pentru partenerii acestor proiecte.

Accesarea fondurilor europene continuă la Muzeul Județean Satu Mare. Acesta împreună cu parteneri vechi și noi a depus un număr de 6 proiecte, din care unul a fost deja declarat câștigător. Noi teme de cercetare, noi investiții, noi evenimente așteaptă să fie implementate.

Adela Dobrescu

Expert textile etnografice
Muzeul Județean Satu Mare
adeladobrescu@yahoo.com

Șvabi dansând - Satu Mare

Șvabi dansând - Satu Mare

În ușă - Cerna, Ucraina